

НИКОС
КАЗАНДЗАКИС
АСКЕТИКА

НИКОС КАЗАНДЗАКИС

АСКЕТИКА

Превод: Панос Статоянис

chitanka.info

Една заповед в мен:

— Копай! Какво виждаш?

— Хора и птици, води и камъни!

— Копай още! Какво виждаш?

— Идеи и мечти, светкавици и призраци.

— Копай още! Какво виждаш?

— Нищо не виждам! Нощ, мълчалива и гъста като смъртта.

Сигурно е смъртта.

— Копай още!

— Ах! Не мога да премина през тъмната междинна стена!

Викове чувам и плач, чувам криле на другия бряг!

— Не плачи! Не плачи! Не са на другия бряг! Виковете, плачът и крилето са твоето сърце!

* * *

Всяка книга на Никос Казандзакис („Алексис Зорбас“, „Последното изкушение на Христос“, „Рапорт пред Ел Греко“, „Хрисос отново разпнат“ и др.) е световно литературно събитие. С „Аскетика“ авторът се опитва да достигне до дълбините на душата на мислещия и страдащ човек и да потърси там страха, ужаса и великата надежда, които извайват лицето на Бога... Една великолепна книга, която спечели сърцата на милиони читатели по целия свят!

Поздрав за Пантелис Превелакис

ПРЕДГОВОР

Идваме от една тъмна бездна; към една тъмна бездна вървим; светлото пространство между тях наричаме Живот.

Веднага щом се родим, започва и завръщането; тръгването и завръщането съвпадат; всеки миг умираме. Затова, много са ония, които са тръбели: Целта на живота е смъртта.

Но пък веднага след раждането започва и стремежът да творим, да създаваме, да превръщаме материята в живот; всеки миг се раждаме. Затова, много са ония, които са тръбели: Целта на ефирния живот е безсмъртието.

Във временно живите тела тези две течения воюват: а) нагорницето — към творчество, към живот, към безсмъртие; б) надолницето — към разложение, към материя, към смърт.

И двете течения извираат от недрата на прадревната същност. В началото животът изненадва; изглежда като нещо противозаконно, като нещо „въпреки природата“, като мимолетна реакция на тъмните извечни извори; но от дълбините усещаме: Животът и той е изначален, той е нерушимият устрем на Космоса.

Иначе, откъде тази свръхчовешка сила, която ни тласка от нероденото към роденото и ни насърчава в борбата — растения, животни, хора? И двете насрещни течения са свещени.

И така — дългът ни е да уловим идеала, който побира и уравновесява тези два огромни, изначални и неунищожаеми порива; и по този идеал да отмерваме нашата мисъл и нашата практика.

ПРИГОТОВЛЕНИЕТО

ПЪРВИ ДЪЛГ

Спокойно, с открити очи поглеждам света и казвам: всичко това, което виждам, вкусвам, мириша и докосвам, е творение на ума ми.

Слънцето се издига и спуска в моя череп. От едното ми слепоочие слънцето изгрява, в другото слънцето залязва.

Звездите блестят в ума ми; идеи, хора и животни пасат в ефимерната ми глава; песни и плач изпълват извитите раковини на ушите ми и за миг потрепват и във въздуха; угасне ли умът ми, всичко — и небето, и земята, изчезват.

„Само аз съществувам!“ — крещи разумът. „В моите подземия работят моите пет тъкачки, сплитат и разплитат времето и пространството, радостта и тъгата, материята и духа“.

Всичко около мен тече като река, танцува, върти се, образи шуртят като вода, хаосът мучи.

Но аз, Разумът, с търпение и мъжество, трезво в замайването, се изкачвам. За да не се подхлъзна и сгромолясам, забивам знаци върху замайването, издигам мостове, проправям пътища — строя в бездната.

Бавно, мъчително си проправям път сред явленията, които раждам, разпределям ги по свой вкус, обвързвам ги със закони и ги впрягам в моите тежки, практически нужди.

Слагам ред в анархията, давам лице — моето собствено лице — на хаоса.

Не знам дали зад явленията живее и мърда някаква тайнствена и по-висша от мен същност. А и не питам; не ме интересува. Раждам явленията, с многобройни пъстри цветове рисувам пред бездната една гигантска бляскава завеса. Не казвай: „Дръпни завесата, за да видя картината!“ Завесата, това е самата картина.

Творение човешко е, преходно, моя рожба е това мое царство. Но е здраво, няма нищо по-здро, и само в неговите предели мога благодатен да се изправя, да се радвам, да работя.

„Аз съм ратаят на бездната. Аз съм зрителят на бездната. Аз съм теорията и практиката. Аз съм Законът. Извън мен не съществува нищо“.

Да видиш и да приемеш границите на човешкия разум без суетни бунтове, и в тези строги граници безспирно, безропотно да работиш — ето, това е твоят първи дълг.

С мъжество и твърдост съгради върху трептящия хаос кръглия, всесветъл харман на разума, овършей и отвей вселените като добър стопанин.

Различавай ясно и героично понасяй тези горчиви, човешки, плът от твоята плът истини: а) човешкият разум може само явленията да улови, никога същността; б) и то не всички явления, а само онези на материята; в) по-конкретно, даже не точно явленията на материята, а само връзките между тях; г) тези връзки пък не са реални, независими от човека; и те човешки рожби са; д) и то не единствените възможни човешки рожби, а само най-удобните за неговите практически и умствени потребности.

В тези граници разумът е законният, абсолютен монарх. Никаква друга власт не съществува в царството му.

Признавам тези граници, приемам ги с търпение, смелост и любов и с лекота се боря в техните предели, сякаш съм свободен.

Подчинявам материята, принуждавам я да се превърне в добър проводник на моя разум. Радвам се на растенията, на животните, на хората, на боговете, като на свои деца. Усещам как цялата Вселена се наслоява върху мен като тяло и ме следва.

Във внезапни и страшни мигове в мен проблясва: „Всичко това е игра, жестока и суетна, без начало, без край, без смисъл“. Но бързо пак се впрягам в колелото на нуждата и Вселената, цяла, отново започва своя въртеж около мен.

Дисциплина — ето коя е най-висшата добродетел. Само там се уравновесяват силата с желанието и дават плод човешките усилия.

Ето как — преди да тръгнеш към спасението — ясно и твърдо различавай всесилието на разума в явленията и безсилието на разума извън явленията. Иначе не можеш да се спасиш.

ВТОРИ ДЪЛГ

Не възприемам границите, не ме побират явленията, задушавам се. Дълбоко, кървящо да преживееш това напрежение — ето кой е вторият дълг.

Разумът се приспособява, търпелив е, харесва му играта; но сърцето се бунтува, презира игрите, тясно му е и се втурва да разкъса мрежите на нуждата.

Да покоря земята, водата, вятъра, да победея пространството и времето, да разбере на какви закони се подчиняват, как се появяват, и пак се появяват миражите на огнената пустиня на моя разум — какъв е смисълът?

Само за едно копнея: да уловя какво се крие зад явленията, коя е мистерията, която ме ражда и ме убива и дали зад видимия и безспирен поток на света се крие някакво невидимо и неподвижно присъствие.

Ако умът не може и не е негова работа да осъществява героичен и безнадежден ексодос извън границите, дано поне сърцето ми да можеше!

Отвъд! Отвъд! Отвъд! Отвъд човека търся невидимия бич, който го шиба и тласка в борбата. Отвъд животните дебна да видя прадревното лице, което се мъчи, създавайки, унищожавайки, изливайки отново безброй маски, да сложи своя отпечатък върху безкрайните потоци месо. Отвъд растенията се боря да съзра първите несигурни стъпки на Невидимия върху калта.

Една заповед в мен:

— Копай! Какво виждаш?

— Хора и птици, води и камъни!

— Копай още! Какво виждаш?

— Идеи и мечти, светкавици и призраци.

— Копай още! Какво виждаш?

— Нищо не виждам! Нощ, мълчалива и гъста като смъртта.

Сигурно е смъртта.

— Копай още!

— Ах! Не мога да премина през тъмната междинна стена! Викове чувам и плач, чувам криле на другия бряг!

— Не плачи! Не плачи! Не са на другия бряг! Виковете, плачът и крилето са твоето сърце!

Отвъд разума, по ръба на свещената пропаст на сърцето вървя, треперейки. С единия си крак съм стъпил здраво на земята, другият блуждае в мрака над бездната.

Зад всичките тези явления усещам една бореща се същност. Искам да се слея с нея.

Долавям, че борещата се същност и тя воюва зад явленията да се слее със сърцето ми. Но тялото ми стои между нас и ни разделя. Разумът стои между нас и ни разделя.

Какъв е дългът ми? Да смажа тялото и да се втурна, за да се слея с Невидимия. Да замлъкне разумът и да чуя гласа на Невидимия.

Вървя по устните на пропастта и треперя. Два гласа се борят в мен.

Разумът: „Защо да се погубваме, преследвайки невъзможното? Наш дълг е, в свещената градина на петте сетива, да опознаем човешките граници“.

Но един друг глас в мен — да го наречем шеста сила, да го наречем сърце — се съпротивлява и вика: „Не! Не! Никога не признавай границите на човека! Разрушавай границите! Отричай, каквото виждат очите ти! Умирайки, казвай: Смърт не съществува!“

Разумът: „Бистро и безнадеждно е окото ми и съзира всичко. Животът е една игра, едно представление, което дават петте актьора на тялото ми.“

Наблюдавам с ненаситен поглед и неизразимо любопитство, но нямам наивността на селянина — да повярвам и да се кача на сцената, намесвайки се в кървавата комедия.

Аз съм факир-чудотворец, който неподвижен, седнал на кръстопътя на сетивата, гледа как се ражда и изчезва светът, вижда тълпите да се люшкат и да крещат по пъстрите пътеки на суетата.

Сърце, простичко сърце, успокой се и се подчинявай!“

Но сърцето подскача и вика; „Аз съм селянинът, скачам на сцената и се намесвам в хода на света!“

Не поставям нещата на везни, не меря, не се приспособявам! Следвам силните удари на сърцето си.

Питам и пак питам, чукайки на вратите на хаоса: Кой ни засажда в тази земя, без да ни пита? Кой ни изкоренява от тази земя, без да ни пита?

Временно същество съм, слабо, изтъкано от кал и мечти. Но в себе си усещам въртежа на всичките сили на Космоса.

Искам само за миг, преди да ме смажат, да отворя очи и да ги видя. Друга цел на живота си не определям.

Искам да намеря някакво оправдание, за да преживея и устоя на ужасното всекидневно зрелище на болестта, грозотата, несправедливостта и смъртта.

Тръгнах от една тъмна точка — Утробата; вървя към една друга тъмна точка — Гроба. Една сила ме изстрелва от тъмната бездна; една друга сила неудържимо ме тегли към тъмната бездна.

Не съм осъденият, когото са упоили с вино, за да се размъти умът му: с бистро съзнание, несмутим, извървявам пътеката между двете пропасти.

И се опитвам да помахам на другарите си, преди да умра. Да им подам ръка, да успея да изрека и да им предам едно завършено слово. Да им кажа какъв си представям, че е този път; и накъде усещам, че вървим. И че е нужно всички заедно да съразмерим нашите крачки и нашето сърце.

И аз, като съзаклятник, един лозунг, едно просто слово да успея да кажа на другарите!

Да, целта на Земята не е животът, не е човекът. Живяла е и без тях, ще живее и без тях. Те са мигновени искри от нейното насилническо въртене.

Нека се съединим, нека се сграбчим здраво един за друг, нека слеем сърцата си, нека създадем — доколкото още топлината крепи тази Земя, доколкото още няма земетресения, потоци, ледове и комети да ни унищожават — нека създадем един разум и едно сърце на Земята, нека придадем човешки смисъл на свръхчовешката битка!

Това напрежение е вторият дълг.

ТРЕТИ ДЪЛГ

Разумът се нагажда. Иска да напълни с велики творения своя затвор — черепа. Да надраска по стените героични афоризми, да нарисува върху оковите си криле на свободата.

Сърцето не се нагажда. Ръце удрят отвън по стените на затвора му, любовни гласове довява вятъра; а сърцето, пълно с надежда, отговаря, разтърсвайки вериги; и за миг му се струва, че веригите са се превърнали в криле.

Но много скоро сърцето пада пак окървавено, отново губи надежда и го обзема Великият Страх.

Сега е моментът — остави зад себе си разума и сърцето, продължи напред, направи третата крачка.

Спаси се от елементарното удобство на разума, който слага ред и се надява да подчини явленията. Спаси се от страха на сърцето, което търси и се надява да намери същността.

Победи и последното, най-голямото изкушение — надеждата. Това е третият дълг.

Борим се, защото така ни се иска, пеем, и нека няма ухо да ни чуе. Работим, и нека няма господар да ни плати надницата на свечеряване. Не работим на чуждо; ние сме господарите; това лозе — Земята — е наше, наша плът и кръв.

Копаем го, подрязваме го, обираме го, мачкаме гроздето му, пием виното, пеем и плачем, видения и идеи се катерят в главата ни.

По кое време на годината ти се падна да работиш на лозето? По време на копанта? По време на беритбата? По време на празниците? Всичко е едно.

Копая и се радвам на целия цикъл на гроздето, пея — жаден и уморен, опиянен от бъдещото вино.

Държа препълнената чаша и отново преживявам умората на моя дядо и прадядо. И потта от работата се стича като река по високото пияно чело.

Торба съм, пълна с месо и кости, с кръв, пот и сълзи, с желания и видения.

За миг се завъртам във въздуха, дишам, сърцето ми бие, умът ми сияе, земята изведнъж се разтваря и аз потъвам.

В ефимерния ми гръбнак два вечни потока слизат и се изкачват. В недрата ми един мъж и една жена се прегръщат. Обичат се и се мразят, борят се.

Мъжът, недоволен, вика: „... аз съм масурът, искам да разкъсам платното и да изскоча от стана на нуждата.

Да отхвърля законите, да смажа телата, да победея смъртта. Аз съм Семето!“

А другият, дълбок и омайващ глас — женският — спокоен и сигурен отговаря: „Седя върху пръстта, кръстосала крака, пускам корените си дълбоко в гробовете, неподвижна поемам семето и го храня. Цяла съм мляко и нужда.

И копнея да се върна назад, да сляза в животното, да сляза още по-надолу — в дървото, в корените и пръстта, да не помръдвам.

Държа здраво духа, потискам го, не го оставям да лети; мразя пламъка, който се надига. Аз съм Утробата.“

Вслушвам се в техните гласове; и двата са мои, радвам им се, не се отказвам нито от единия, нито от другия. Танц на моите сетива е сърцето ми. Антитанц, танц, отричащ моите пет сетива е сърцето ми.

Безброй сили, видими и невидими, ликуват и ме следват, докато упорито вървя срещу всесилното течение.

Безброй сили, видими и невидими, отдъхват и се успокояват, докато, слизайки, се връщам назад, към пръстта.

Тече моето сърце. Не търся началото и края на света. Следвам страшния му пулс и вървя.

Сбогувай се с всичко всеки миг. Полека, апатично обръщай поглед към всяко нещо и казвай: „Никога вече!“

Огледай се наоколо: Всички тези тела, които виждаш, ще се разложат. Спасение няма.

Погледни: Живеят, работят, обичат, надяват се. Погледни пак: Нищо не съществува!

От пръстта се издигат поколенията на човеците и пак в пръстта падат.

Натрупва се, множи се, издига се до небето добродетелта и стремежът на човека.

Къде отиваме? Не питай! Качвай се, слизай. Няма начало, няма край. Има само този сегашен миг, пълен с горчивина, пълен със сладост, и аз му се радвам такъв какъвто е.

Хубаво нещо е животът, хубаво нещо е и смъртта, Земята е кръгла и твърда като женска гръд в опитните ми длани.

Отдавам се на всичко. Обичам, страдам, боря се. Светът ми се вижда по-широк от разума, сърцето ми е една мистерия — тъмна и всесилна.

Ако можеш, Душа, издигни се над шумните вълни и обхвани с поглед цялото море. Дръж се яко, та да не се побъркаш. И пак се потопи в морето и продължи битката.

Кораб е нашето тяло и плува в тъмносини води. Каква ли е целта ни? Корабокрушението!

Защото Атлантикът е водопад, Новият свят съществува само в сърцето на човека; изведнъж в мълчалив въртеж ще се потопиш във водопада на смъртта; ти, заедно с цялата галера на света.

Твой дълг е спокойно, без да се надяваш, смело да насочваш руля към бездната. И да казваш: Нищо не съществува!

Нищо не съществува! Нито живот, нито смърт. Виждам материята и духа като два несъществуващи влюбени призрака да се гонят, да се сливат, да раждат и изчезват, и казвам: „Това искам!“

Сега знам; не се надявам на нищо, не се страхувам от нищо, спасих се и от разума, и от сърцето, издигнах се още нагоре, свободен съм. Това искам. Не искам нищо друго. Търсех свобода.

ПЪТЯТ

Но изведнъж — един сърцераздирателен вик в мен: „Помощ!“
Кой извика?

Събери силите си и се вслушай; цялото човешко сърце е един зов. Допри ръка до гърдата си, за да го чуеш; някой в теб се бори и зове.

Твой дълг е всеки миг, ден и нощ, в радост и в мъка, да различаваш този Зов във всекидневната нужда, да го различаваш, както подобава на природата ти — бурен или сдържан, смеейки се или плачейки, действайки или мислейки; и да се стремиш да усетиш кой е този, който е в опасност и зове; и как можем всички заедно да се въоръжим и да го освободим.

В най-голямата ни радост някой в нас вика: „Страдам! Искам да избягам от радостта ти! Задушavam се!“

В най-голямата ни безнадеждност някой в нас вика: „Не се обезверявам! Боря се! Забивам нокти в главата ти, като сабя се изхлузвам от ножницата на твоето тяло, като сабя се изхлузвам от ножницата на земята, не се побирам в умове, в имена, в действия!“

От най-голямата ни добродетел някой се надига безнадежден и вика: „Тясна е добродетелта, не мога да дишам; малък, тесен е Раят, не ме побира; на човек ми прилича вашият Бог, не го искам!“

Чувам дивия вик и подскачам. Напрежението, което се надига в мен, за пръв път се сгъстява, превръща се в съвършен човешки глас, обръща се с лице към мен и ме вика — ясно, по име, с името на моя родител и на моята раса!

Това е великият кризисен момент, това е паролата на Пътя. Ако не чуеш този Зов да разкъсва вътрешностите ти, не тръгвай!

Следвай с търпение и покорство свещената служба в първата, втората и трета степен на приготвянето.

И се вслушвай. В съня, в любовта, в творчеството, в някоя твоя щедра и горда постъпка или сред дълбоко, безнадеждно мълчание, изведнъж може да чуеш Зова и да поемеш.

Досега течеше сърцето ми, изкачваше се и се спускаше заедно с Космоса. Но когато чух Зова, вътрешностите ми и Космоса се разделиха на два лагера.

Някой в мен е в опасност, протяга ръце и ми вика: „Спаси ме!“ Някой в мен се изкачва, препъва се и вика: „Помощ!“

Кой от двата вечни пътя да избира? В миг усещам, че от това мое решение зависи целият ми живот; зависи целият живот на Космоса.

От двата пътя избирам нагорницето. Защо? Без аргументи, без каквато и да е увереност; разбирам колко безсилни са в този кризисен момент умът ми и всичките малки опори на човека.

Избирам нагорницето, защото натам ме тласка сърцето ми. „Нагоре! Нагоре! Нагоре!“ — вика сърцето и аз доверчиво го следвам.

Чувствам, че страшният прастар Зов изисква това от мен. Нарещдам се до рамото му! Сливам съдбата си с него.

Някой в мен се мъчи да повдигне тежестта, да отстрани плътта и разума, да победи навика, леността и нуждата.

Не знам от къде идва и къде отива. Чувам пъхтенето му в ефирната си гръд; настръхвам, докосвайки го.

Кой е? Ослушвам се, поставям знаци, душа във въздуха. Устремен нагоре, задъхан се изкачвам. Започва страшният, тайнствен Път.

ПЪРВО СТЬПАЛО: АЗ

Не съм добър, не съм чист, не съм спокоен! Непоносимо е моето щастие и моето нещастие, пълен съм с нечленоразделни крясъци и мрак; въргам се, облян в сълзи и кърви, в топлата ясла на своята плът.

Страхувам се да говоря. Украсявам се с лъжливи криле, викам, пея, плача, за да задуша безмилостния вик на сърцето си.

Не съм светлината, аз съм нощта; но един пламък пронизва моите вътрешности и ме изяжда. Аз съм нощта, която светлината изяжда.

Уморен, застрашен, клатушкайки се в мрака, се мъча да изскоча от съня и да се изправа за малко, доколкото мога.

Едно малко, непокорно дихание безнадеждно се бори в мен да победи щастieto, умората и смъртта.

Дресирам като боен кон тялото си, поддържам го излято, силно, готово, подлагам го на изпитания и го съжалявам. Друг кон нямам.

Поддържам разума си буден, бистър, безмилостен. Изпращам го, непобедим, да се бие; да разяжда — бидейки светлина — мрака на плътта. Друга работилница, за да превръщам мрака в светлина, нямам.

Поддържам сърцето си горящо, безстрашно, неспокойно. Усещам в сърцето си всички вълнения и противоречия, всички радости и горчивини на живота. Но се боря да ги подчиня на един ритъм, повисш от разума, по-жесток от сърцето ми. На ритъма на Космоса, който се извисява.

Зовът обявява мобилизация в мен. Крещи: „Аз, Зовът, съм твоят Господ Бог! Не съм убежище. Не съм дом и надежда. Не съм Отец, не съм Син, не съм Дух. Аз съм твой Генерал!

Не си мой роб, нито играчка в дланите ми. Не си мой приятел, не си моя рожба. Ти си мой съратник в битката.

Защитавай смело прохода, който ти поверих; не го предавай! Твой дълг е и ти можеш, в повереното ти място, да станеш герой.

Обичай опасността. Кое е най-трудно? Точно него избирам! Кой път да поемеш? Най-стръмното нагорнище. Него поемам и аз; следвай

ме!

Научи се да се подчиняваш. Само който се подчинява на по-висш ритъм, е свободен.

Научи се да заповядваш. Само който може да заповядва, е мой представител на тази земя.

Обичай отговорността. Казвай: Мой, само мой е дългът да спася земята. Ако не се спаси, аз ще съм виновен.

Обичай всеки според неговия дан в битката. Не търси приятели; търси съратници!

Бъди винаги неспокоен, недоволен, непримирим. Когато свикнеш с удобството на някой навик, смачкай го. Най-големият грях е удоволствието.

Къде отиваме? Ще победим ли? За какво е тази битка? Мълчи! Войниците никога не питат!“

Навеждам се и се вслушвам в бойния вик, излизащ от мен. Започвам да различавам лицето на Вожда, гласът му изплува, приемам с радост и страх жестоките му заповеди.

Да, да, аз не представлявам нищо. Само една мъглява илюминация над мокрото поле, един клет червей, който се влачи и обича, крещи и говори за криле: час, два, после устата му се запушва с пръст. Друг отговор мрачните сили не дават.

Но в мен един Зов, по-висш от мен, вика безсмъртен. Защото, искайки или не, и аз съм един къс от видимия и невидим Космос. Едно цяло сме. Силите, които работят в мен, силите, които ме тласкат да живея, силите, които ме тласкат да умирам, сигурно са и негови сили.

Не съм висящ, без корени на този свят. Пръст съм от неговата пръст и дъх от дъха му.

Не се страхувам сам, не се надявам сам, не викам сам. Един огромен боен строй, един устрем на Космоса се страхува, се надява и вика с мен.

Един временен мост съм. Някой стъпва по мен, минава и аз след него рухвам. Един Воин преминава върху ми, изяжда плътта и разума ми, за да проправи път, да се спаси от мен. Не аз, Той зове!

Б. ПЛЕМЕТО

Този Зов не е твой. Не говориш ти — безбройни предци говорят с устата ти. Не желаеш ти — безброй поколения твои потомци желаят със сърцето ти.

Твоите мъртъвци не лежат в пръстта. Превърнали са се в птици, дървета, вятър. Седиш под сянката им, храниш се с плътта им, дишаш диханието им. Превърнали са се в идеи и страсти и определят волята и действията ти.

Далеч от теб, неподвижни стоят в несигурното време бъдещите поколения. Живеят, действат и копнеят в недрата и сърцето ти.

Първият ти дълг в този краткотраен като мълния миг, в който ти се разхождаш по земята, е, разширявайки своето „аз“, да успееш да преживееш безкрайния път, видимия и невидим път на самия себе си.

Ти не си един; ти си цяла армия. Слънцето за миг озарява едно от твоите лица. И веднага угасва, за да освети някое друго, по-младо зад теб.

Племето ти е голямото тяло — сегашно и бъдещо. Ти си една краткотрайна гримаса, то е лицето. Ти си сянката, то е плътта.

Не си свободен. Хиляди невидими ръце държат твоите ръце и ги движат. Когато се гневиш, един праядо се пени в устата ти; когато се любиш, един пещерен праотец мучи в теб; когато спиш, гробове се отварят в паметта ти и главата ти се пълни с върколаци.

Яма, пълна с кръв, е главата ти и сенките на мъртъвците прииждат на стада и те изпиват, за да оживеят.

„Не умирай, за да не умрем!“ — викат в теб мъртъвците. „Не успяхме да се порадваме на жените, които пожелахме; направи го ти, люби ги! Не можахме да превърнем в дела идеите си; превърни ги ти! Не успяхме да уловим и да укрепим лицето на нашата надежда; укрепи го ти!“

Довърши делото ни! Довърши делото ни! Ден и нощ влизаме и излизаме от тялото ти и крещим. Не, не сме си отишли, не сме се откъснали от тялото ти, не сме слезли в земята. Вътре в теб сме и продължаваме борбата. Спаси ни!“

Не е достатъчно само да чуваш в себе си врявата на прадедите си. Не стига само да ги усещаш как се бият на прага на ума ти. Как вкупом се втурват да се уловят за топлия ти мозък и да се изкачат отново до светлината на деня.

Не, ти трябва да избираш. Кой прадядо да се сгромоляса отново в Геената на твоята кръв и кой да се изкачи пак на светлото, върху пръстта.

Не ги съжалявай! Бъди буден дълбоко в сърцето си и избирай. Тази сянка, казвай, е покорна, мрачна — като животно; да се махне! Тази е мълчалива и пламтяща, по-жива и от мен дори; нека изпие всичката ми кръв!

Осветли тъмната кръв на праотците, превърни крясъците им в слово, пречисти волята им, разшири тясното им, безмилостно чело — това е вторият ти дълг.

Защото ти не си само роб. Веднага щом се роди, една нова възможност се роди заедно с теб, една свободна тръпка разтърси голямото, мрачно сърце на рода ти.

Искаш не искаш, ти носиш нов ритъм. Ново желание, нова идея, нова тъга. Искаш не искаш, обогатяваш бащиното си тяло.

Накъде ще поемеш! Как ще погледнеш на живота и на смъртта, на добродетелта и на страха? Цялото ти племе се стълпява в гърдата ти и пита, и напрегнато очаква.

Носиш отговорност. Не направляваш вече само своето жалко и незначително съществуване. Ти си само едно хвърляне на зара, в което за миг се залага цялата съдба на рода ти.

Всяко твое действие отеква в хиляди съдби. Вървейки, отваряш, проправяш коритото, по което ще потече и ще продължи реката на потомците ти.

Когато се страхуваш, страхът ти се разклонява сред безбройни поколения и посрамваш безброй души пред себе си и зад теб. Когато се извисяваш с някоя своя смела постъпка, цялото ти племе се издига и възмъжава заедно с теб.

„Не съм един! Не съм един!“ Всеки миг да те изгаря тази истина.

Ти не си някакво клето, краткотрайно тяло; зад твоята глинена, променлива маска дебне едно хилядолетно лице. Страстите и идеите ти са по-древни от сърцето и ума ти.

Умрелите предци и неродените потомци са твоето невидимо тяло. А видимото ти тяло са живите мъже, жени и деца на твоето племе.

От ада на собственото си „аз“ се спасява само онзи, който гладува, когато едно дете от племето му няма с какво да се нахрани, който потръпва от радост, когато един мъж и една жена от племето му се целуват.

Всичките те са членове на голямото ти видимо тяло. Страдаш и се радваш, разпръснат до самия край на Земята в хиляди еднокръвни тела.

Както се бориш за своето малко тяло, така воювай и за голямото. Воювай всичките тези тела да станат силни, жилави, готови. Да просветне умът им, да затупти сърцето им — пламтящо, смело, неспокойно.

Как можеш да бъдеш силен, светъл, смел, ако тези добродетели не пронизват цялото ти голямо тяло? Как можеш да се спасиш, ако не се спаси цялата ти кръв? Дори един от племето ти да загине, ще повлече и теб към гибелта. Част от тялото и ума ти ще изгние.

Преживявай дълбоко, не като идея, а като плът и кръв, това сливане.

Едно листо си в голямото дърво на племето. Усещай пръстта как се изкачва от тъмните корени и как се разстила по клоните и листата.

Каква е твоята цел? Да се захванеш здраво за клона и, независимо дали си листо, цвете или плод, в теб да трепти, да се подновява и да диша цялото дърво.

Първият ти дълг е, изпълнявайки службата си към племето, да почувстваш в себе си всичките свои прародители. Вторият — да осветиш устрема им и да продължиш делото им. Третият ти дълг е да предадеш на сина си голямата повеля да те надмине.

Цял си в напрежение. Някой се мъчи да избяга, да се откъсне от плътта ти, да се спаси от теб. Едно семе в слабините ти, едно семе в мозъка ти не иска вече да е с теб, не се побира в недрата ти, бори се да се освободи.

„Татко, не се побирам в сърцето ти, искам да го смажа, да премина! Татко, мразя тялото ти, срамувам се, срамувам се, че съм прилепен към теб, ще те напусна!“

Превърнал си се в тронав кон, краката ти не могат вече да следват ритъма на сърцето ми. Бързам. Ще сляза, ще яхна друго тяло и ще те оставя на пътя!“

А ти, бащата, се радваш, когато слушаш презрителния глас на своята рожба. „Всичко, всичко за сина ми!“ — викаш. „Аз не съм нищо. Аз съм маймуната, той е човекът. Аз съм човекът, той е синът човешки!“

В теб някаква сила, по-висша от теб, те прекосява, унищожавайки тялото и ума ти, и вика: „Залагай сегашното и сигурното, залагай го заради бъдещото и несигурното!“

Не скътвай нищо за черни дни. Обичам опасността. Може да загинем, може да се спасим. Не питай! Всеки миг оставяй в прегръдките на опасността целия свят! Аз, семето на неродения, разяждам утробата на твоето племе и викам!“

В. ЧОВЕЧЕСТВОТО

Не говориш ти. Нито само твоето племе е това, което вика в теб; безбройните поколения на човеците — бели, жълти, черни — се втурват и викат в теб.

Освободи се и от племето; мъчи се да изживееш целия борец се човек. Погледни го как разкъса пъпната си връв с животните, как се мъчи да се изправи, да опитоми дивите крясъци, да опази огъня сред камънаците, да съхрани разума в костите на черепа си.

Нека те обладае милост към това същество, откъснало се една сутрин от маймуните, голо, беззащитно, без рога и зъби, само с една искра в мекия си череп.

Не зная откъде идва и къде отива. Но иска, обичайки, работейки, убивайки, да завладее земята.

Погледни хората, смили се над тях. Погледни себе си сред хората, смили се над себе си. В мътния сумрак на живота се докосваме един друг, търсим се, питаме се, вслушваме се един в друг; викаме за помощ!

Препускаме. Знаем, че препускаме към смъртта, но не можем да спрем. Препускаме.

Държим една свещ и препускаме. За миг лицето ни се осветява; но бързо-бързо предаваме свещта на сина си и изведнъж угасваме, слизаме в Ада.

Майката гледа напред към дъщерята; дъщерята също гледа напред, оттатък тялото на мъжа си, към сина — ето как върви по тази земя Невидимият.

Всички ние — безмилостни — гледаме напред, тласкани отзад от гигантски, непогрешими, тъмни сили.

Надигни се от временния окоп на тялото си и обърни поглед назад, към вековете. Какво виждаш? Животни, целите в кръв и косми, обезумели се надигат от калта. Животни, целите в кръв и косми, слизат от планините.

Двете армии, ръмжейки, се сблъскват — както мъжът и жената — и се превръщат в купчина кръв, мозък и кал.

Погледни; народите никнат като трева от пръстта и пак в пръстта падат — богат тор за бъдещите сеитби. А земята затлъстява от пепелта, от кръвите и мозъците на хората.

Безбройни са и онези, които се изгубват по средата на пътя; раждат се и умират безплодни. Изведнъж в мрака се отварят пропасти, цели народи пропадат в тях, безсмислени заповеди се дочуват сред безумната врява и, ужасено, човешкото стадо се разпилява.

Изведнъж усещаме под нас и около нас, и в бездната на нашето сърце слепите, ненаситни, безсърдечни и безумни сили.

Сред бурно море плаваме, съзираме го в проблясъка на една жълта светкавица; на една черупка доверихме богатствата си, децата си, боговете си.

Мрачни вълни от гъста кръв са вековете — надигат се и се спускат. Всеки миг е отворена бездна.

Съзерцавай тъмното море, без да се замайваш, всеки миг гледай бездната в очите — без въображение, без нахалство, без страх. Без въображение, без нахалство, без страх. И не само това; направи още една крачка; бори се, за да придадеш смисъл на безсмислените битки на човека.

Тренирай сърцето си да управлява колкото се може по-широка арена. Обхвани с погледа си един век, после два века, после три, десет, колкото можеш да издържиш, от пътя на човека. Дресирай окото си да следи движението на народите в необятните исторически пространства.

Потапай се с търпение и с любов, с висок алтруизъм в това видение, докато полека-лека светът започне да диша в теб — да се осветят борещите се, да се срещнат в сърцето ти, да се опознаят братята.

Сърцето обединява, каквото умът разделя, надскача арената на нуждата и превръща битката в любов.

Пази равновесие над всепоглъщащата пропаст и се опитвай да сложиш ред във видението. Повдигни пъстрия капак на мистерията — звездите, моретата, хората, идеите; придай образ и смисъл на аморфната безсмислена безкрайност.

Събери в сърцето си всичките кошмари, възстанови всичките елементи. Спасението е един кръг; затвори го!

Какво ще рече щастие? Това, да преживяваш всичките нещастия. Какво ще рече светлина? Това, да поглеждаш с бистро око целия мрак.

Ние сме само една скромна буква, една сричка, една дума в гигантската Одисея. Ние сме потопени в една гигантска мелодия и блестящ там, както дребните водорасли блестят в морето.

Какъв е нашият дълг? Да вдигнем за миг глава от текста и, доколкото дъхът ни стига, да вдишваме от всеобщата мелодия.

Да слеем перипетиите, да осмислим пътуването, непрестанно да се борим с хората, боговете и животните и бавно, търпеливо, като плът от своята плът, да съграждаме в нашите умове Итака.

Бавно, със страшни мъки, като остров се надигат от океана на нищото творенията на човека.

На този харман работят, любят се, надяват се и изчезват поколенията. Нови поколения стъпват върху трупове на бащите, продължават делото им в бездната и се мъчат да опитомят ужасната мистерия; как? — обработвайки една нива, целувайки една жена, изследвайки един камък, едно животно, една идея.

Започват земетръси, островът се люлее, от едната страна пропада, от другата се надига от мрачните вълни.

Морски работник е разумът и работата му е да ашладисва хаоса.

От всичките тези поколения, от всички нещастия и радости, от любовите, от войните, от идеите извира един чист и спокоен глас; чист и спокоен, защото носи всичките грехове и безпокойства на борещия се човек, надминава ги и се издига.

От дълбините на цялата тази човешка маса, някой се катери с нокти и зъби, цял облян в сълзи и кърви: мъчи се да се спаси.

Да се спаси от кого? От тялото, което го затваря, от народа, който го държи, от плътта, от сърцето и от разума на човека.

— Господи, кой си ти? Като Кентавър се изправяш пред мен — с ръце, протегнати към небето, с крака, забити в калта.

— Аз съм Онзи, който вечно се изкачва!

— Защо се изкачваш! Мъчиш се, бориш се, воюваш да се измъкнеш от животното. От животното и от човека. Не ме изоставяй!

— Боря се и се изкачвам, за да не потъна. Простирам ръцете си, хващам се за топлите тела, издигам глава над разума, за да дишам; задушавам се навсякъде, никъде не се побирам!

— Господи, защо трепериш?

— Страх ме е! Черното нагорнище няма край. Пламък е главата ми и вечно гори; а духът на нощта вечно духа да ме угаси. Борбата ми всеки миг е застрашена. Борбата, която вода във всяко тяло, постоянно е в опасност. Вървя, спъвам се в месата им като среднощен скитник и викам: Помощ!

Г. ЗЕМЯТА

Не викаш ти. Не вика твоето племе в гърдите ти. Не викат само белите, жълтите, черните поколения на човеците в сърцето ти. Земята, цяла — с водите си, с дърветата си, с животните, с хората и боговете си — вика в твоите гърди. Надига се Земята в ума ти и за пръв път оглежда цялото си тяло.

Настръхва; тя е животно, което се храни, ражда, движи се, помни. Гладна е, изяжда своите деца — растения, животни, хора, идеи — смила ги с мрачните си челюсти, преработва ги в тялото си и отново ги изсипва върху пръстта.

Спомня си, разнищва своите страсти. Разтваря се паметта ѝ в сърцето ми, разстила се, обладава времето.

Не сърцето е това, което подскача и пулсира в кръвта. Това е цялата Земя. Обръща се назад и отново преживява страшното си изкачване в хаоса.

Спомням си една безкрайна пустош от неуправляема, пламтяща материя. Изгарям! Съвсем сам прекарвам безмерното, неорганизирано време — безнадежден, крещейки в пустинята.

И лека-полека пламъкът утихва, оживява се утробата на материята, съживява се камъкът и се строшава; и, треперейки, се издига във въздуха едно малко, зелено листо. Хваща се за пръстта, закрепва се, вдига главата и ръцете си, грабва вятъра, водата, светлината, дои Вселената.

Дои Вселената, иска да я прекара през тънкото си като конец тяло и да я превърне в цвят, в плод и в семе. Да я направи безсмъртна.

Морето настръхва, разсича се на две и от калното му дъно се издига един гладен, неспокоен, сляп червей.

Тежестта е победена, повдигнат е камъкът на смъртта, препълнени с любов и глад се появяват армиите на дърветата и животните.

Поглеждам Земята с нейния кален мозък и настръхвам, отново преживявайки опасността. Бих могъл да потъна, да изчезна в тези корени, които смучат с наслада калта; бих могъл да пукна в тази

дебела, сбръчкана кожа; или да трептя вечно в кървавия, мрачен череп на праотеца.

Но се спасих. Минах през дебелокорите растения, минах през рибите, птиците, зверовете, маймуните. Направих човека.

Направих човека, а сега се мъча да го довърша!

„Не се побирам! Не се побирам! Искам да избягам.“ Вечно този вик е опустошавал и оплождал недрата на света. Скачал е от тяло на тяло, от поколение на поколение, от вид на вид, все по-кръвожаден, все по-силен. Всички родители викат: „Искам да родя син по-висш от мен!“

В страшните мигове, в които Зовът преминава през телата ни, усещаме една праčovешка, безмилостна сила да ни тласка. Една поройна река зад нас — шумна и кална, пълна с кръв, сълзи и пот, с радостни викове, сладостни и смъртоносни.

Любовен вятър вее над Земята, омагьосва всичките живинки и те се сливат — в морето, в пещерите, във вятъра, под земята; преливат от тяло в тяло една велика, неразбираема вест.

Едва сега ние, усещайки този наплив зад нас, смътно започваме да долавяме защо са се борели, раждали и умирали животните, а преди тях и растенията, а още по-преди — целият този неорганизиран запас.

Милост, благодарност и уважение ни обладава към старите ни другари в битката. Те са работили, обичали са и са умрели, за да отворят пътя за нас.

Така и ние, със същата наслада, всеотдайност и напрежение, работим за някой Друг, който с всяка наша смела постъпка, прави и една нова крачка.

Цялата ни борба има пак една цел, по-висша от нас, в която нашите мъки, нашите мерзости и престъпления стават хрисими и свещени.

Това е щурм! Един дъх се втурва, трепти, опложда материята, минава през животните, създава човека, сграбчва го като хищна птица и крещи.

Наш ред е! Диханието работи в нас, шлифова в нас материята и я превръща в дух, тъпче мозъка ни, яхва спермата ни и, изритвайки зад себе си тялото ни, се мъчи да избяга.

Сякаш целият този живот е една вечна гонитба на някакъв невидим Младоженец, преследващ, от тяло на тяло, вечността — тази

непокорна невеста.

А всички ние — растения, животни, хора — гости на брачната церемония, трепетни се втурваме към този тайнствен обред. И всеки един със страхопочитание държи свещените символи на брака: един — Фалоса, друг — Утробата.

ВИДЕНИЕТО

Чу Зова и потегли. От битка на битка, премина през всички военни постове на борецкия се човек.

Бори се в малката шатра на своето тяло, но арената ти се видя тясна и се втурна да избягаш.

Лагерува при своето племе, препълни се от ръце и сърца, възкреси с кръвта си страшните праотци и заедно с мъртвите, живите и неродените тръгна на бой.

И изведнъж, всички племена поеха след теб, строи се зад теб свещената армия на човека, цялата земя зажука като военен лагер.

Изкачи се на високия връх и целият план на битката се разгърна в лабиринтите на ума ти, сляха се в тайнствения лагер на сърцето ти всичките враждуващи армии.

Още по-назад се наредиха животните и растенията — тил на воюващите човешки армии.

Сега цялата Земя се държи за теб, превърнала се е в твое тяло, вика сред хаоса.

Как да обхвана с думи това страшно видение? Надзъртам в хаоса и се вслушвам. Някой задъхан се изкачва по тайно и опасно нагорнище.

Мъчи се, упорито се бори да се изкачи. Но насрещното течение му пречи; Някой забързан се спуска по тайно и много примамливо надолнище.

Диханието се извива сред спускация се гъст поток, завърта се и за миг — колкото трае един живот — двата противоположни порива се уравниават.

Ето как се раждат телата, ето как се създава светът и в живите твари намират равновесие двете обратни сили.

За миг едно любимо тяло обгръща Този, който се изкачва — неговото собствено тяло — и забавя изкачването му. Но Той бързо — чрез любовта, чрез смъртта — му се изплъзва. И продължава пътя си.

Тъпче бездушното, извайва растението и го изпълва. Настанява се в него целият. Целият, ще рече: заедно с волята и силата да избяга.

Надига се малко, диша трудно, задушва се. Захвърля при растенията колкото товар, летаргия и неподвижност може, олеква му и скача — отново цял — по-нататък и по-нагоре, създавайки животните; настанява се цял в недрата им.

Цял, пак ще рече: заедно с волята и силата да избяга.

Телата дишат, хранят се, събират сили, а в един любовен миг се разпадат, раздават всичко и се изпразват, за да оставят на сина си своята душа. Коя душа? Стремещт към по-нагоре!

Придвижва се бавно и мъчително между телата им, захвърля при тях колкото страсти, покорство, безсилие и мрак може.

Отново се надига, още по-лек, и се втурва да избяга. И този устрем към свобода в борбата с материята, бавно създава човешкия разум.

А сега — с ужас усещаме това — отново се мъчи да избяга — от нас, да ни захвърли, заедно с растенията и животните, да скочи по-нататък. Настъпи — радост и мъка голяма! — мигът да преминем и ние от авангарда в запас.

Зад потока на тялото и на ума ми, зад потока на племето ми и на всички човеци, зад потока на животните и на растенията, виждам Невидимия разтреперан да стъпва върху всичко видимо и да се изкачва.

И чувам, под тежките му и окървавени стъпки, как всичко живо се строшава.

Сурово е лицето му, мълчаливо, мрачно, далеч от радостта и от мъката, далеч от надеждата.

Треперя. Ти ли си моят Бог? Тялото ти е пълно с памет. Като дългогодишен затворник си татуирал раменете и гърдите си с чудати дървета и космати дракони, с кървави перипетии, викове и дати.

Господи, Господи, ръмжиш като животно! Краката ти са целите в кръв и кал; ръцете ти са целите в кръв и кал; челюстите ти са тежки като воденичен камък и мелят.

Хващаш се за дърветата, хващаш се за животните, стъпваш върху човека, викаш. Изкачваш се по безкрайната, черна бездна на смъртта и трепериш.

Къде отиваш? Множи се болката, множи се мракът и светлината. Плачеш, държиш се за мен, храниш се с кръвта ми, възмъжаваш и риташ сърцето ми. Пазя те в гръдта си, страхувам се от теб и те съжалявам.

Сякаш сме погребали Някого, когото сме смятали за мъртъв, а изведнъж го чуваме да вика в нощта „Помощ!“. И с мъка повдига надгробния камък, душата и тялото ни все по-високо и по-високо, и все по-свободно диша.

Тежкият надгробен камък, това е всяко едно слово, всяко едно действие, всяка една идея; и Той го повдига. Моето тяло също, и целият свят пред очите ни, и небето, и земята са този надгробен камък, а Бог се мъчи да го повдигне.

Дърветата викат, и животните, и звездите викат: Изчезваме! Две ръце, чак до небето, поникват от всяка живинка и молят за помощ. С колене, прилепени към брадата, с ръце, прострени към светлината, с извити назад ходила — като кълбо се е свил Богът във всяка молекула на плътта.

Разчупвайки един плод, като Него ми се разкрива ядката му. Разговаряйки с хората, Него съзирам в гъстия им, от лепкава кал мозък.

Във всяко нещо се бори Богът, с ръце, прострени към светлината. Коя светлина? Онази извън и над всяко нещо!

Не само болката е същността на нашия Бог; нито само надеждата за бъдещия живот или за този, земния; нито само радостта и победата. Всяка религия, издигайки в култ едно от тези прастари лица на Бога, стеснява сърцето ни и ума ни.

Същността на нашия Бог е БОРБАТА. В тази борба вечно се разplitат и действат болката, радостта и надеждата.

Изкачването, борбата срещу обратното течение ражда болката. Но болката не е абсолютен монарх. Всяка победа, всяко временно уравнивяване в изкачването, изпълва с радост всяко живо същество, което диша, храни се, обича и ражда.

Но от радостта и от болката вечно е извирила и надеждата да се отървем от болката, да разширим радостта.

И изкачването започва отново — болката; и се ражда отново радостта, и новата надежда отново се появява. Кръгът никога не се

затваря. Не е кръг; един въртеж е, вечно нагоре, разгръщайки, сплитайки и разплитайки триединната борба.

Каква е целта на тази борба? Така пита бедният, винаги користен човешки разум, забравяйки, че Великото дихание не борави с човешко време, пространство и причинност.

Великото дихание е по-висше от подобни човешки проблеми. Има по-богати, многостранни стремежи, които за нашия малодушен ум изглеждат като противоречия; но в божествената същност всички те — верни и неверни — се побратимяват и воюват заедно.

Прастарото дихание се разклонява, бори се, проваля се, побеждава, упражнява се. То е Розата на ветровете!

И ние сме потопени и пътуваме — искайки го или не, съзнавайки го или инстинктивно — в тези божии експерименти. Така и нашият път придобива белези от вечността, без начало и без край, помага на Бога, рискува и той с него.

Кой е онзи порив от всичките пориви на Бога, който и човекът може да долови? Само този: Една червена ивица различаваме върху земята, една червена, кървава ивица, която с мъка се изкачва от материята към растенията, от растенията към животните, от животните към човека.

Този непобедим прачовешки ритъм е единствената видима следа на Невидимия върху земята. Растения, животни, хора — това са стъпалата, които Бог е създал, за да стъпи и да се изкачи.

Трудно, страшно, безкрайно нагорнище. Ще победи ли Бог в тази атака или ще бъде победен? Съществува ли победа? Съществува ли падение? Нашето тяло ще изгние, ще се върне отново в пръстта, а какво ще стане с Онзи, който само за миг го е прекосил?

Но незначителни са всичките тези въпроси и всичките наши надежди и безнадеждности изчезват в ненаситния въртоп на Бога. Бог се смее, плаче, убива, изгаря ни и изхвърля пепелта ни наред пътя!

А аз ликувам, усещайки между двете си слепоочия като мигване на окото, началото и края на света.

В кратък като мълния миг обхващам сеитбата, поникването, цъфтежа, оплождането и изчезването на всяко дърво, животно, човек, звезда и бог.

Цялата Земя е едно семе, посадено в меандрите на ума ми. Онова, което безброй векове се бори да поникне и се оплоди в мрачната утроба на материята, избухва в черепа ми в малка, мълчалива мълния.

Ах! Да съзрем тази мълния, да я задържим за миг, да я превърнем в човешко слово!

Да укрепим тази мигновена вечност, съдържаща всичко — и минало, и бъдеще, но без да се превърне гигантският любовен въртеж в някаква словесна неподвижност!

Всяка дума е като кивот и ние танцуваме около нея настръхнали, усещайки Бога — нейното страшно съдържание.

Каквото изживееш в екстаза, никога не можеш да го укрепиш в слово. Но неспирно се бори да го постигнеш. Служи си с митове, с метафори, с алегии, с прости и редки думи, с крясъци и рими, за да му дадеш плът да се закрепи!

Същото прави и Бог — Великият Екстатик. Говори, мъчи се да говори чрез морета и огънове, чрез криле, чрез цветове и рога, чрез нокти, чрез съзвездия и пеперуди, чрез хора, чрез каквото може, за да закрепим своя екстаз.

И аз, като всяко живо същество, съм в центъра на този световен въртеж. Аз съм водовъртежа на големите реки, всичко около мен танцува, кръгът, все по-шеметен, се стеснява, и небето, и земята се изсипват в червената бездна на сърцето ми.

А Бог ме поглежда със страх и любов — друга надежда си няма — и казва: „Този Екстатик, който ражда всичко, радва се на всичко и всичко погубва, този Екстатик е моят Син!“

ПРАКТИКАТА

А. ОТНОШЕНИЕТО МЕЖДУ БОГ И ЧОВЕК

Последният, най-свят образ на теорията е практиката.

Не да наблюдаваш как искрата скача от едно поколение на друго, а да скачаш, да изгаряш и ти заедно с нея.

Практиката е най-широката порта на спасението. Само тя може да даде отговор на въпросите на сърцето ти. Сред многобройните завои на ума тя намира най-прекия път. Не намира; тя създава път, отсичайки отляво и отдясно съпротивлението на логиката и материята.

Защо си се борил да откриеш Невидимия зад явленията? За какво цялата тази полемика, този път на любовта през плътта ти, през племето, през човека, през растенията и животните? За какво — след подвизите — тази мистична сватба, тази съвършена прегръдка, това маниакално, вакханалистично сливане в мрака и в светлината?

За да стигнеш пак там, откъдето си тръгнал — в ефимерната, трептяща, тайнствена точка на своето съществуване — с нови очи, с нови уши, с нов вкус, обоняние и осезание, с нова мисъл.

Нашият най-съкровен човешки дълг е не да изясним и да осветлим ритъма на Божия път, а да съразмерим с него, доколкото можем, ритъма на нашия малък, краткотраен живот.

Само така ние, простосмъртните, успяваме да сътворим нещо непреходно — защото сътрудничим с един Безсмъртен.

Само така можем да победим елементарното, смъртния грях, да победим теснотата на нашия ум, да превърнем робството на глината, която ни даде да обработим, в свобода.

Във всичко наоколо, далеч от всичко наоколо, хората и народите, растенията и животните, боговете и демоните като един се втурват нагоре, обзети от някакво неразбираемо, непобедимо Дихание.

Това Дихание се мъчим да направим видимо, да му придадем образ, да го облечем в думи, в алегии, в уроки, за да не ни се изплъзне.

Но не се побира в дващест и четирите букви, които редим^[1]. Знаем — всички тези думи, алегии, мисли и уроки отново са една друга маска, зад която се крие Бездната.

Но само така, ограничавайки безкрайността, можем в границите на този новосъздаден човешки кръг, да работим.

Какво значи да работим? Да изпълваме кръга с желания, с безпокойства и действия, да се разпрострем и да стигнем до границите му, да не се побираме вече в тях, да се пропукват и разпадат. Така, действайки в явленията, разширяваме и умножаваме същността.

Затова след нашето докосване до същността, завръщането ни в явленията има неизразима стойност.

Видяхме най-висшия кръг от въртежа на силите. Този кръг нарекохме Бог. Можехме да му дадем каквото друго име искахме: Бездна, Мистерия, Абсолютен Мрак, Абсолютна Светлина, Материя, Дух, Последна Надежда, Последна Безнадеждност, Мълчание.

Но го нарекохме Бог, защото само това име ни разтърсва до дълбините на душата ни. Това разтърсване ни е нужно, за да докоснем с тялото си, извън логиката, страшната същност.

В този гигантски кръг на божественото наш дълг е да различим и ясно да доловим малката огнена орбита на нашата епоха.

Върху този огнен лък се движим, долавяйки стремежа на целия кръг дълбоко и тайнствено, в хармония с Космоса; набираме сили и воюваме.

Така нашата ефимерна практика, съзнателно следвайки стремежа на Космоса, не умира заедно с нас.

Не изчезва в мистично, бездейно съзерцание на кръга; не презира свещената, скромна, всекидневна нужда.

Приведена, работи усърдно в своята тясна, кървава вада, побеждавайки лесно в някаква точка на времето и пространството, времето и пространството — защото тази точка следва божествения устрем на целия кръг.

Не ни интересува какво лице са дали другите епохи и другите народи на огромната безлична същност. Изпълнили са я с човешки добродетели, с отплати и наказания, с гаранции. Дали са лице на надеждите и страховете си, подчинили са собствената си анархия на някакъв ритъм, намерили са едно по-висше оправдание, за да живеят и работят. Изпълнили са дълга си.

Но ние днес надхвърлихме тези потребности, смачкахме тази маска на Бездната, нашия Бог не се побира вече под нея.

Сърцето ни преля от нови агонии, от нови сияния и мълчания. Мистерията подивя, Богът се умножи. Надигат се мрачните сили, множат се и те, разтърсва се целият човешки остров.

Нека се наведем над сърцето си и смело да надзърнем в Бездната. Нека се опитаме отново да изваем от нашата плът и нашата кръв новото, съвременно лице на своя Бог.

Защото нашият Бог не е някаква абстрактна мисъл, някаква логическа потребност или някаква висока и хармонична сграда от мисли и фантазии.

Не е някаква пречиста, неутрална, нито мъжка, нито женска безароматна есенция на нашия разум.

Той е и мъж, и жена, и смъртен, и безсмъртен, и тор, и дух.

Ражда, опложда и убива — любов и смърт едновременно — и пак ражда, и пак убива, танцувайки извън границите на логиката, която не търпи противоречия.

Моят Бог не е всемогъщ. Бори се, всеки миг е в опасност, трепери, спъва се във всичко живо, вика. Непрестанно бива побеждаван, но пак се изправя — целият в кръв и пръст — и отново започва битката.

Целият е в рани, очите му са пълни със страх и упорство, челюстите и слепоочията му са строшени. Но не се предава, изкачва се; с нокти и зъби, прехапал устни, изкачва се непримирим.

Моят Бог не е благ. Той е изтъкан от жестокост и дива справедливост; безмилостен, избира най-достоиния. Не съжалява, не го е грижа за хора и животни, нито за добродетели и идеи. Обича ги само за един миг, а ги смазва вечно; и се изкачва.

Той е онази сила, която съдържа всичко и ражда всичко, ражда го, обича го и го унищожавя. Ако кажем, че Бог е любовен вятър, който помита телата, за да премине, ако си припомним, че винаги сред кръв и сълзи действа любовта, унищожавайки индивидите, тогава малко повече ще се доближим до страшното му лице.

Моят Бог не е премъдър. Умът му е кълбо от светлина и мрак, което той се мъчи да разплете в лабиринтите на плътта.

Препъва се, търси. Опипва надясно, връща се назад; обръща се наляво, души. Агонизира в хаоса. Лека-полека — влачейки се, мъчейки се, търсейки сред безбройните векове — усеща как се осветяват калните кръгове на ума му.

Моят бог се бори без никаква гаранция. Ще победи ли? Или ще бъде победен? Нищо във Вселената не е сигурно; той се хвърля в несигурността, всеки миг залага цялата си съдба.

Хваща се за топлите тела — друго убежище няма. Зове за помощ; обявява мобилизация в цялата Вселена.

Наш дълг е, чувайки Зова, да се затичаме под неговите знамена, да воюваме рамо до рамо с него. Или да се спасим, или да се погубим заедно с него.

Бог е в опасност. Той не е всемоушен, че да скръстим ръце в очакване на сигурната победа; не е благ, че доверчиво да очакваме да ни съжали и да ни спаси.

Бог, вътре в територията на ефирната ни плът, е в опасност. Не може да се спаси, ако ние, с нашата борба, не го спасим; не можем да се спасим ние, ако той не бъде спасен.

Едно цяло сме. От слепия червей на дъното на океана до безкрайната арена на Галактиката само един се бори и е в опасност — нашето аз. И в малката ни глинена гръд само един се бори и е в опасност — Космосът.

Трябва добре да усетим, че не вървим от Божие единство към същото това Божие единство. Не вървим от един хаос към друг хаос. Нито от една светлина към друга светлина; или от един мрак към друг мрак. Каква стойност би имал тогава този наш живот? Каква стойност би имал животът изобщо?

Но ние сме тръгнали от един всемоушен хаос, от една непобедима, препълнена със светлина и мрак бездна. И всички — растения, животни, хора, идеи — в този краткотраен жизнен път на всеки от нас нека подредим в себе си Хаоса, нека избистрим бездната, нека преработим в телата си колкото може повече мрак, нека го превърнем в светлина.

Не се борим за нашето аз, нито за племето си, нито за човечеството. Не се борим за Земята, нито за идеите. Всички те са преходни и ценни стъпала, по които Бог се изкачва — и се сгромолясват, щом, изкачвайки се, премине по тях.

В краткотрайната мълния на нашия живот усещаме как Богът цял стъпва върху нас и изведнъж разбираме: ако всички го пожелаем дълбоко, ако мобилизираме всичките видими и невидими сили на

Земята, ако всички заедно винаги будни се борим на поста си, Вселената може да се спаси.

Не Богът ще ни спаси; ние ще спасим Бога, воювайки, творейки, превръщайки материята в дух.

Възможно е цялата ни борба да отиде напразно. Ако се уморим, ако се уплашим, ако ни обземе паника, ще изложим на опасност цялата Вселена.

Животът е един пост от военната служба при Бога. Като кръстоносци сме тръгнали, волю-неволю, да освободим не Божи Гроб, а самия Бог — погребан в материята и в душата ни.

Всяко тяло, всяка душа е Божи Гроб. Божи Гроб е семето на житото; нека го освободим! Божи Гроб е умът; Бог лежи в него и се бори със смъртта; нека му се притечем на помощ!

Бог дава знак за начало на битката и аз, треперейки, се втурвам в атака.

Дали ще дезертирам или смело ще се боря — все едно — ще падна в борбата. Ако сторя първото обаче, смъртта ми ще е безплодна; наред с тялото ми, ще се погуби, ще се разпилее от вятъра и душата ми.

Ако сторя второто — ще сляза в земята като плод, пълен със семе. И дъхът ми, оставяйки тялото да гние, ще мобилизира нови тела и ще продължи битката.

Моята молитва не е хленч на просяк, нито любовно обяснение. Не е дребна сметчица на някой търгаш: дай ми, за да ти дам.

Моята молитва е рапорт на войник към генерал. Ето, това съм свършил днес, ето, така се борих, за да спася, доколкото зависи от мен, цялата битка, ето такива трудности срещнах, ето така възнамерявам да се бия утре.

Като конници напредваме аз и моят Бог — в жега или под ръмящ дъждец — и разговаряме — бледи, гладни, неподчинени.

„Генерале!“, а той обръща лицето си към мен и, виждайки напрежението по него, цял настръхвам.

Сурова е нашата любов, седим около една и съща маса и пием едно и също вино в тази схлупена таверна — Земята.

А когато чукнем чаши — саби звънят, изхвърчат омрази и любви; напиваме се, призраци на кланета се явяват пред очите ни,

цели градове се сгромолясват в ума ни, и двамата сме ранени и, крещейки от болка, плячкосваме един голям Дворец.

[1] Гръцката азбука има двајсет и четири букви. ↑

Б. ОТНОШЕНИЕТО МЕЖДУ ЧОВЕК И ЧОВЕК

Каква е същността на нашия Бог? Борбата за свобода. В непобедимия мрак една огнена черта се издига и очертава пътя на Невидимия. Какъв е нашият дълг? Да се изкачим заедно с него по тази кървава линия.

Добро е онова, което се стреми нагоре и помага на Бога да се изкачи. Лошо е онова, което тегли надолу и пречи на Бога да се изкачи.

Всички добродетели и пороци сега придобиват нова стойност, освобождават се от мига и от пръстта, абсолютни, съществуват в човека, преди човека и след него — завинаги.

Защото същността на нашия морал е не спасението на човека, който във времето и пространството се променя, а спасението на Бога, който в различните променящи се човешки образи и перипетии е все същият абсолютен ритъм, борещ се за свобода.

Жалки сме ние хората, безсърдечни, малки, нищожни. Но в нас, една по-висша от нас същност, ни тласка безмилостно нагоре.

От тази човешка кал свещени песни са извирали, велики идеи, неудържими любви, един безспирен щурм — мистериозен, без начало и без край, без цел, извън всяка цел.

Ето каква топка кал е човечеството, ето каква топка кал е всеки един от нас. Какъв е дългът ни? Да се борим върху тази тор от наша плът и ум да разцъфне едно малко цвете.

Борì се от нещата, от плътта, от глада, от страха, борì се от добродетелта и от греха да създадеш Бог.

Как светлината поема от една звезда, изсипва се в черната вечност и остава безсмъртна? Звездата умира, но светлината ÿ — никога; така е и със зова на свободата.

Борì се от тази кратка среща на насрещните сили, която е твоето съществуване, да сътвориш най-безсмъртното нещо, което простосмъртният може на този свят — един Зов. Той, напускаяки пръстта и тялото, които са го родили, продължава напред и вечно се труди.

Един страстен Ерос прекосява Вселената. Като етер, по-твърд от стомана, по-мек от въздуха.

Отваря всичко, прекосява всичко, изчезва, измъква се. Не се е свил на топло в някой детайл, не се е заробил в някое любимо тяло. Той е един борещ се Ерос. Вижда зад гърба на любимия как хората пъшкат и се люшкат като вълни, вижда как животните и растенията се сливат и умират, вижда, как Бог е в опасност и как му вика: „Спаси ме!“

Ерос? Как иначе да назовем този устрем, който, урочасвайки материята, сам се омагьосва и иска да отпечата върху нея собствения си лик? Съзира тялото и се стреми да го пониже, да се слее с другия, скрития в него еротичен вик, да станат едно цяло, да изчезнат, да останат безсмъртни чрез сина.

Приближава се до душата, иска да се вкорени там, да няма вече аз и ти; бушува над тълпата и, унищожавайки съпротивлението на ума и тялото, иска да се слоят всичките дихания, да се превърнат в силен вятър, да повдигнат земята!

В най-критични мигове Еросът насила обладава и съединява хората — врагове и приятели, добри и лоши — той е едно дихание, по-висше от тях, независимо от волята и делата им. Той е дъхът Божи, неговото дихание върху земята!

Слиза при хората както пожелае — като танц, като любов, като глад, като религия, като клане. Не ни пита.

В тези кризисни часове Бог се мъчи да омеси в нощвите на земята плътта и умовете, да запрати в безмилостната вихрушка на собственото си въртене всичкото това тесто и да му даде лице — своето лице.

Не се отвръща с погнуса пред глинените им мрачни вътрешности, не губи надежда. Работи, напредва, прояжда плътта, хваща се за корема, за сърцето, за фалоса, за ума на човека.

Не е онзи благ глава на семейство, който поравно разпределя хляба и ума на всяко от децата си. Несправедливостта, Жестокостта, Надеждата и Гладът са четирите кобили, които теглят каруцата му по нашата неравна земя.

Бог не се създава никога от щастие, благополучие и слава, а само от срам, от глад и сълзи. Във всички преломни моменти, рискувайки,

напред са излизали една група богоносци и са воювали, поемайки на плещите си цялата тежест на битката.

Някога това са били свещениците, царете, архонтите, бюргерите — сътворили са цивилизациите, освободили са божеството. Днес Бог е ратай, подивял от умора, гняв и глад. Мирише на тютюн, вино и пот. Псува, гладува, ражда деца, сън не го хваща, крещи и заплашва.

Промени се въздухът, пролет дишаме вече — тежка, пълна със семена. Викове се надигат. Кой вика? Ние, хората, викаме — живите, мъртвите, неродените. Но страхът изведнъж ни захлупва и замлъкваме.

Забравяме — от мързел, по навик, от липса на мъжество. Но изведнъж Зовът отново като орел разкъсва вътрешностите ни. Защото не идва отвън, не идва отдалече, та да му се изплъзнем. В сърцето ни се е настанил Зовът и вика.

„Изгори къщата си!“ — вика Бог. „Идвам! Който има дом, не може да ме приеме.

Изгори идеите си, смажи мислите си! Който е намерил решението, не може да намери мен.

Обичам гладните, неспокойните, скитниците. Те вечно мислят за глада, за бунта, за безкрайния път — за Мен!

Идвам! Напусни жена си, децата си, идеите си и ме последвай. Аз съм великият Скитник.

Следвай ме! Минавай над радостта и тъгата, над мира, справедливостта и добродетелта! Давай напред! Смачкай тези идоли, строши ги — не се побирам! Смажи себе си, за да мина!“

Огън! Ето кой е нашият дълг днес, в този аморален и безнадежден хаос.

Война срещу неверниците! Доволните, ситите, безплодните — ето кои са неверниците.

Омразата ни е безкомпромисна, защото знае, че по-добре и по-дълбоко от бездушните филантропски любови твори Еросът.

Мразим, не сме доволни, несправедливи сме и жестоки, изпълнени с безпокойство и вяра; подобно на влюбените се стремим към невъзможното.

Огън, за да се пречисти земята! Още по-жестока да се отвори бездната между доброто и злото, да се умножи несправедливостта, да слезе Гладът, да изстърже стомасите ни — иначе няма да се спасим.

Един миг — кризисен и пълен с насилие — е тази наша епоха; един свят рухва, един друг още не се е родил. Епохата ни не е миг на равновесие, в който благородството, съгласието, мирът и любовта са добродетели полезни.

Преживяваме страшната атака, надкрачваме враговете. Надкрачваме и приятелите, които изостават. Излагаме се на опасности сред хаоса, задушаваме се. Не се побираме вече в старите добродетели и надежди, в старите теории и практики.

Духа вятърът на разрухата, днес той е диханието на нашия Бог; нека вървим с него! Този вятър е първото замайване от танца на творческото въртене. Духа над глави и градове, руши идеи и къщи, минава над пустините, вика: „Пригответе се! Война! Война!“

Такава е нашата епоха — добра или лоша, красива или грозна, богата или бедна — не сме я избирали ние. Такава е нашата епоха — въздухът, който дишаме, калта, която имаме, хлябът, огънят, духът!

Нека юнашки да посрещнем нуждата. Жребият, който ни се падна, е борбата — да се препашем здраво, да въоръжим тялото, сърцето и ума си! Да заемем своето място в битката!

Законният господар на това време е войната. Пълноценен, добродетелен човек днес е само войнът. Защото само той, верен на великото дихание на нашето време, рушейки, мразейки, желяейки, следва новата повеля на своя Бог.

Това наше отъждествяване с Космоса ражда двете най-висши ценности на морала ни.

Наш дълг е да помогнем на Бога, задушаващ се вътре в нас и сред мрачните тълпи, да се освободи.

Всеки миг трябва да сме готови да отдадем живота си за него. Защото животът ни не е цел, той е средство, така както и смъртта, и красотата, и добродетелта, и знанието. Чие средство? На Бога, който се бори за свобода.

Всички сме едно, всички сме една застрашена същност. Ако някъде накрая на света една душа пропадне, повлича в падението си и нашата душа. Ако някъде на края на света един ум затъне в глупост, изпълва и нашите слепоочия с мрак.

Защото само един е този, който по всичките краища на небето и земята се бори. Единият. И ако загине, наша ще е отговорността. Ако загине, загиваме ние.

Ето защо спасението на Космоса е и наше спасение и солидарността между хората не е вече сладникав лукс, а дълбок инстинкт за самосъхранение и необходимост. Такава необходимост, каквато е в една сражаваща се армия спасението на другаря ти.

Но нашият морал се издига още по-високо. Всички сме една армия и се борим. Без да знаем със сигурност дали ще победим, без да знаем със сигурност дали ще бъдем победени.

Съществува ли спасение, съществува ли цел, на която да служим и, служейки ѝ да намерим спасението си?

Или спасение не съществува, цел не съществува, всичко е безполезно и нашият принос няма никаква стойност?

Нито едното, нито другото. Нашият Бог не е всемогъщ, не е всеблаг, не е сигурен в победата, не е сигурен в поражението.

Същността на нашия Бог е неясна, постоянно узрява; може би победата се затвърждава с всяка наша смела постъпка, а може и всичките тези тревоги за спасение и победа да са по-нисши от природата на божеството.

Както и да е, ние воюваме без увереност и нашата победа, поради това, че не е сигурна в отплатата, се осенява с по-дълбоко благородство.

Всичките повели се объркват. Не виждаме, не чуваме, не мразим, не обичаме вече както преди. Подновява се девствеността на земята. Хлябът, водата, жената придобиват нов вкус. Действието — нова, неизмерима стойност.

Всичко — красотата, знанието, надеждата, борбата за насъщния, всекидневните, уж незначителни грижи — се обгръща с неочаквана святост. Настръхнали, усещаме как навсякъде същото това гигантско поробено дихание се бори за свобода.

Всеки има своя собствен път към спасението — един добродетелта, друг злото.

Ако пътят, водещ до твоето спасение, е болестта, лъжата, безчестието — твой дълг е да се потопиш в болестта, в лъжата, в безчестието, за да ги победиш. Иначе няма да се спасиш.

Ако пътят, водещ до твоето спасение, е добродетелта, радостта, истината, твой дълг е да се потопиш в добродетелта, в радостта, в

истината, за да ги победиш и да ги оставиш зад себе си. Иначе няма да се спасиш.

Не се борим срещу тъмните си страсти със спокойна, анемична, неутрална, по-висша от страстите добродетел. Борим се с други, по-бурни от тях страсти.

Оставяме вратата си отворена към греха. Не си запушваме ушите, за да не чуем Сирените, не се завързваме от страх за мечтата на някоя велика идея; нито напускаме кораба, за да загинем, слушайки и целувайки Сирените.

Не, продължаваме нашия път, грабваме Сирените и ги мягаме на кораба, тръгват и те с нас. Това е, другари, нашата нова Аскеза!

Бог вика в сърцето ми: Спаси ме!

Бог вика на хората, на животните, на растенията, на материята: Спаси ме!

Чуй сърцето си и го последвай. Унищожи тялото си и виж: Всички сме едно!

Обичай човека, защото това си ти.

Обичай животните и растенията, защото си бил самите те, а те сега те следват — верни сътрудници и роби.

Обичай тялото си: само с него можеш да се бориш на тази земя и да одухотвориш материята.

Обичай материята: за нея се хваща Бог и воюва. Воювай и ти с него.

Всеки ден да умираш. Всеки ден да се раждаш. Всеки ден да се отказваш от това, което имаш. Най-висшата добродетел не е да си свободен, а да се бориш за свобода.

Не се унижавай да питаш: „Ще победим ли? Ще загинем ли?“ Воювай!

Нека делото на Вселената през този краткотраен миг, в който си жив, стане и твое дело. Това са, другари, нашите нови Десет Божи Заповеди.

В. ОТНОШЕНИЕТО МЕЖДУ ЧОВЕК И ПРИРОДА

Този свят, цялата тази богата, безкрайна поредица от явления не е някаква илюзия, някаква пъстра фантасмагория на кривото огледало на ума ни. Нито пък е абсолютната реалност, която живее и се променя — независима от силата на ума, свободна.

Не е сияйната одежда, която е облякла мистичното тяло на Бога. Нито пък прозрачната и тъмната междинна стена, разделяща човека и мистерията.

Целият този свят, който е пред нас, който чуваме и докосваме, е едно достъпно за човешките сетива, пълно с Бог съгъстяване на двете огромни сили на Космоса.

Една сила се спуска и иска да се разпилее, да се обездвижи, да умре. Една сила се изкачва и търси свобода и безсмъртие.

Тези две армии — тъмната и светлата, армията на живота и армията на смъртта — вечно се сблъскват. Предметите, растенията, животните, хората са видимите за нас белези на този сблъсък.

Вечно враждуват тези противоположни сили, сливат се, борят се, побеждават и биват побеждавани, уравновесяват се и отново започват войната — навсякъде във Вселената — от незримия водовъртеж в малката капка, до безкрайния звезден потоп на Галактиката.

Бог, цял, лагерува в най-непретенциозното насекомо и в най-елементарната идея. В тях целият Бог е изправен за решителна битка.

И в най-незначителната молекула на земята и небето чувам моят Бог да вика: Помощ!

Всяко нещо е едно яйце, в което неспокойно и будно работи семето на Бога. Безброй сили вътре и извън него се строят и го защитават.

Със светлината на ума, с пламъка на сърцето обсаждам всеки затвор, в който е Бог, търся, опипвам, удрям да отворя врата в крепостта на материята, да издигна в крепостта на материята портата на героичния изход на нашия Бог.

Воювай, търпеливо следи явленията, за да ги подчиниш в закони. Така проправяш пътища в хаоса и помагаш на духа да върви по тях.

Сложи ред, реда на своя ум, в течащата анархия на света. Ясно очертай в бездната плана на битката.

Бори се със силите на природата, накарай ги да се впрегнат в по-висша от самите тях цел. Освободи духа, който се бори в тях и жадува да се слее с борещия се вътре в теб дух.

Когато, борейки се в хаоса, човекът подчини на законите на ума си редица явления и строго затвори в словото тези закони, тогава светът си поема въздух, подреждат се гласовете, изяснява се бъдещето и всичките тъмни, безкрайни количества числа се освобождават, подчинени на тайнственото качество.

С помощта на нашия ум принуждаваме материята да ни последва. Променяме хода на силите, които слизат надолу, променяме течението, превръщаме робството в свобода.

Войвайки и подчинявайки видимия свят около нас, не само освобождаваме Бога: създаваме Бог.

Отвори очите си, вика Бог; искам да видя! Наостри слух, искам да чуя! Върви напред; ти си моята глава!

Камъкът се спасява, ако го вдигнем от калта и го вградим в една къща или ако издълбаем върху него духа.

Семето се спасява — какво ще рече спасява се? — освобождава Бога в себе си — като разцъфва, като връзва плод, като се връща отново в пръстта; нека помогнем на семето да се спаси.

Всеки човек има един свой кръг от предмети, дървета, животни, хора, идеи и негов е дългът да спаси този кръг. Негов, на никого друго. Ако не го спаси, не може да се спаси.

Има свои подвизи, които трябва да извърши, преди да умре. Иначе не се спасява. Защото самата му душа е разпръсната, покорена от тези неща около него, от дърветата, от животните, от хората, от идеите и, вършейки подвизите, нея, душата си спасява.

Ако си ратай, обработвай земята, помогни ѝ да зачене. Семената вика в пръстта, Богът вика в семената. Освободи го. Една нива очаква да ѝ дадеш спасение, една машина очаква да ѝ дадеш душа. Няма как да се спасиш, ако не ги спасиш.

Ако си воин, не изпитвай съжаление, милосърдието не е част от дълга ти. Без милост убивай врага. Чуй как Бог вика в тялото на врага: „Убий това тяло, пречи ми; убий го, за да мина!“

Ако си мъдрец, воювай вътре в черепа, убивай идеите, създавай нови. Бог е скрит във всяка идея, така както и в плътта. Смажи идеята, освободи го! Дай му една друга, по-широка идея, за да се подслони.

Ако си жена, обичай! Твърдо избери измежду всички мъже бащата на своите деца. Не ти избираш; в теб избира изначалният, непобедимият, безмилостният мъжки Бог. Изпълни изцяло дълга си, пълния с горчивина, любов и сила дълг. Раздай цялото си тяло, пълното си с кръв и мляко тяло.

Казвай: Този, който нося в пазвата си и го кърмя, той ще спаси Бога. Нека му дам всичката си кръв и мляко.

Дълбока, неизмерима е стойността на този променлив свят: за него се хваща Бог и се изкачва; от него се храни Бог и се умножава.

Отваря се сърцето ми, осветява се умът ми и този страшен лагер на света изведнъж ми се явява като любовна арена.

Два буйни, насрещни вятъра, мъжки и женски, се срещат на един кръстопът и се сблъскват. За миг се уравновесяват, сгъстяват се, стават видими.

Този кръстопът е Космосът. Този кръстопът е сърцето ми.

От най-тъмната молекула на материята до най-висшата мисъл — предава се танцът на гигантския любовен сблъсък.

Материята е жената на моя Бог; двамата заедно се борят, смеят се и плачат, крещят в килията на плътта.

Раждат, разчленяват се. Сушата, морето и въздухът се изпълват с растения, животни, хора и духове; във всяка живинка се прегръща, разчленява се и се умножава изконната двойка.

Събрано в едно, цялото напрежение на Вселената избухва във всяко живо същество и сред сладостта и горчивината на плътта Бог е застрашен.

Потръпва, изскача от умове и кореми, втурва се, хваща се за нови кореми и умове и пак отначало започва битката за свобода.

Чрез нашия разум и чрез нашето сърце, за пръв път на тази земя Бог наблюдава своята борба.

Радост! Радост! Не знаех, че този свят е толкова слят с мен, че всички сме една армия, че от едната и от другата ми страна анемониите и звездите се борят, без да ме познаят; но аз се обръщам и им махам.

Топла, любима, позната, ухаеща на моето тяло е Вселената. Ерос, редом с война, бурно безпокойство, настоятелност и несигурност.

Несигурност и страх. През една устремна мълния съзирам: на най-високия връх на силата се прегръщат Страхът и Мълчанието — най-последната и най-страшна двойка. А между тях — един Пламък.

МЪЛЧАНИЕТО

Един Пламък е човешката душа; една огнена птица подскача от клон на клон, от глава на глава, и вика: „Не мога да спра, не мога да догоря, никой не може да ме угаси!“

В горящо дърво изведнъж се превръща Вселената. Спокоен сред дима и пламъците, на върха на пожара, държа чист, свеж и трезв плода на огъня — Светлината.

От този висок връх наблюдавам червената ивица, която се изкачва — трептящо, кърваво искрене, влачецо се като влюбено насекомо след дъжд из меандрите на ума ми.

Аз, племе, хора, земя теория и практика, Бог, сме призраци от пръст и ум, удобни за простодушните сърца, които се страхуват, удобни за вятърничавите души, които смятат, че раждат.

От къде идваме? Къде отиваме? Какъв е смисълът на този живот? — викат сърцата, питат главите, удряйки по вратите на хаоса.

А вътре в мен един огън тръгна да намери отговор. Със сигурност ще дойде ден и огънят ще пречисти земята. Със сигурност ще дойде ден и огънят ще унищожи земята. Това е Второто Пришествие.

Огнен език е душата и близва, мъчи се да подпали мрачното тяло на света. Ще дойде ден и цялата Вселена ще бъде един пожар.

Огънят е първата и последна маска на моя Бог. Между два големи огъня танцуваме и плачем.

Блестят, сияят мислите и телата ни. Спокоен стоя между двата огъня, неподвижен стои умът ми сред въртежа, и казвам:

Много кратко е времето, много тясно е пространството между тези два огъня, много бавен е ритъмът на живота — нямам време, нямам пространство да потанцувам! Бързам!

И тогава ритъмът на земята става един въртеж, времето изчезва, мигът се завърта, превръща се във вечност, всяка точка — насекомо, звезда, идея — се превръща в танц.

Била е затвор, но затворът рухва, освобождават се в нея страшните сили и точката вече не съществува!

Тази висша степен на аскетата се нарича Мълчание. Не защото съдържанието ѝ е крайната, неизразима безнадеждност или крайната неизразима радост и надежда. Нито защото е крайното знание, което не благоволява да говори, или крайното незнание, което не знае да говори.

Мълчание означава: Всеки един, когато след всичките подвизи завърши своята служба, вече е достигнал най-високия връх на опита — далеч от всеки подвиг; не се бори, не крещи; мълчаливо, необратимо, завинаги, заедно с Космоса узрява и той, целият.

Край вече — сля се с Бездната, както мъжкото семе с женската утроба.

Бездната е вече негова жена и той работи в нея, отваря я, изяжда вътрешностите ѝ превръща кръвта ѝ в своя кръв, смее се, плаче, изкачва се, слиза заедно с нея, не я пуска.

Как можеш да достигнеш недрата на Бездната и да я оплодиш? Това не може да бъде описано, не може да бъде облечено в думи, да бъде подчинено в закони; всеки един има и своето собствено спасение — абсолютно свободен.

Не съществува Учение, не съществува Спасител, който да отвори пътя. Не съществува път, който да бъде отворен.

Всеки сам, издигайки се над собствената си глава, бяга от своя жалък, пълен с въпроси разум.

Сред това дълбоко Мълчание, изправен, неустрашим, страдайки и играейки, изкачвайки се безспирно от връх на връх, знаейки, че висините нямат край, изпей, увиснал над бездната, това магическо и гордо заклинание:

ВЯРВАМ В ЕДИН БОГ, СТРАДАЩ, МНОГО СИЛЕН, НО НЕ ВСЕСИЛЕН, ВОИН В НАЙ-ДАЛЕЧНИТЕ ГРАНИЦИ, ГЕНЕРАЛ И ИМПЕРАТОР НА ВСИЧКИТЕ СВЕТЛИ СИЛИ — ВИДИМИТЕ И НЕВИДИМИТЕ.

ВЯРВАМ В БЕЗБРОЙНИТЕ ПРЕХОДНИ МАСКИ, КОИТО ПРИЕ БОГЪТ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ, И СЪЗИРАМ ЗАД БЕЗСПИРНОТО МУ ТЕЧЕНИЕ НЕГОВОТО НЕРАЗРУШИМО ЕДИНСТВО.

ВЯРВАМ В БУДНАТА МУ, ТЕЖКА БОРБА, КОЯТО ОПИТОМЯВА И ОПЛОЖДА МАТЕРИЯТА — ЖИВОТВОРНИЯ ИЗВОР НА РАСТЕНИЯ, ЖИВОТНИ И ХОРА.

ВЯРВАМ В СЪРЦЕТО НА ЧОВЕКА — ТОВА КЪРВАВО ПОЛЕ, КЪДЕТО ДЕН И НОЩ БОГЪТ СЕ БОРИ СЪС СМЪРТТА.

„ПОМОЩ!“ — ВИКАШ, ГОСПОДИ. „ПОМОЩ!“ — ВИКАШ, ГОСПОДИ, И АЗ ТЕ ЧУВАМ.

В МЕН ПРЕДЦИТЕ И ПОТОМЦИТЕ, И ВСИЧКИТЕ ПЛЕМЕНА, И ЦЯЛАТА ЗЕМЯ, С УЖАС, С РАДОСТ ЧУВАМЕ ЗОВА ТИ.

БЛАЖЕНИ СА, КОИТО ТЕ ЧУВАТ И СЕ ВТУРВАТ ДА ТЕ СПАСЯТ, ГОСПОДИ, И КАЗВАТ: „САМО АЗ И ТИ СЪЩЕСТВУВАМЕ.“

БЛАЖЕНИ СА, КОИТО ТЕ СПАСИХА, СЛЯХА СЕ С ТЕБ, ГОСПОДИ, И КАЗВАТ: „АЗ И ТИ СМЕ ЕДНО.“

И ТРИЖДИ БЛАЖЕНИ СА, КОИТО, БЕЗ ДА СЕ ОГЪВАТ, НОСЯТ НА РАМЕНЕТЕ СИ ВЕЛИКАТА, ПРЕКРАСНА, УЖАСНА ТАЙНА:

ЧЕ ТОВА ЕДНО
НЕ СЪЩЕСТВУВА!

Издание:

Никос Казандзакис. Аскетика

Гръцка. Първо издание

Редактор: Нели Костадинова

Коректор: Нели Костадинова

Художник: Борис Драголов

Издателство „АРХЕТИП — издания“, София, 1993

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.